

Empatiskt bollplank

Maarit Tyrkkö, *Presidentti ja toimittaja*, WSOY 2016, 591s.

Nästa onsdag har det förflutit precis 30 år sedan Urho Kekkonen dog. Lämpligt till märkesdagen har redaktören Maarit Tyrkkö publicerat en levande och även för forskningen högeligen intressant redogörelse över sitt samarbete och sin nära vänskap med den åldrande presidenten. Den unga och kända journalisten anlätades i mitten av sjuttioalet för att samla ihop så kallat "human interest"-material för Kekkonens memoarer. Deras åldersskillnad var nästan 50 år. Men ju bättre de lärde känna varandra desto mer förändrades uppdraget till en intelligent och känslösam dialog, som Tyrkkö på presidentens uppmaning noggrant dokumenterade, bevarade och nu lägger fram i bokform.

Det finns många sätt att läsa Tyrkkös digra lunta. Kvällspressen har med hjälp av personregistret redan gjort sina scoops på diverse härvor i presidentens kvinnoaffärer, som under hans sista år vid makten inte längre handlade om sex utan om en osalig blandning av dåligt samvete, prestige och empatibehov. Han förde blommor till hustruns grav, försökte sprattla sig ur sin långvariga relation med ambassadörshustrun Anita Hallamaa och överlåta rollen som hemlig sällskapsdam istället åt Maarit Tyrkkö. Till på köpet förhandlade han om få tillbaka brev som han sänt till sin älskarinna på 1950-talet, redaktören Anna-Marie Snellman. Kvällspressen har rubricerat Tyrkkös avslöjanden som ett triangeldrama. Jag skulle snarast kalla det ett nattståndet pentagondrama.

Ett mera givande sätt att plöja igenom Tyrkkös otaliga citat av nedtecknade telefonsamtal, inspelningar, dialoger och brev är därför att läsa dem som en blottande skildring av presidentens vardag och känsloliv på det sluttande planet mot ättestupan. Aldrig tidigare har någon av Finlands ledande statsmäns privatliv och umgängesformer blivit så vaket skärskådade och minutiöst dokumenterade för eftervärlden som i denna skrift. Kekkonen och Tyrkkö var bägge begåvade och medvetna språkbrukare. De hittade snabbt samma frekvens och livade upp varandra med ordlekar, avslöjande associationer och träffsäkra uppriktigheter. Tyrkkö var något av ett empatiskt bollplank. Och mellan de hulda orden och

finurliga tvärsnitten ur dagspolitiken uttrycker Kekkonen sin växande oro över sin hälsa och ålderdom.

”UK” alias Kekkonen sände regelbundet över handlingar och hågkomster som var avsedda att utgöra grunden för hans memoarer. Av dessa blev ingenting, men i stället bidrog Tyrkkö väsentligen till att man under andra hälften av 1970-talet utgav att en räkka av Kekkonens brev, tal och kåserier som samlingsverk. De flesta av minnesfragmenten förblev dock opublicerade, såsom Kekkonens levande beskrivning av hur han som ung stockjunkare uppe i Kajanalund hade övertygats om att det av morgonsolen förgyllda timmerbrådet på Ontojoki var världens vackra vy. En annan jordnära impression var hans utläggning om skidandets filosofi, som många trägen motionsidrottare känner igen. De långa skidfärderna drev fram ur det undermedvetna enkla och bra lösningar på kvistiga frågor som hade besvärat honom länge.

Bland Tyrkkös uppteckningar hittas också en och annan politisk vits som Kekkonen underhöll sitt slutna sällskap med under fiskeresor och middagssittar. Mannerheim, ja han var då en klok man, ”genast när läget i Finland försämrades reste han till utlandet”. Virolainen hade igen aldrig ha fattat att ”utrikespolitik är så känslig sak, att den inte kan skötas från ladudörren”. Och vill någon veta receptet till skulptören Tapio Wirkkals bål som Kekkonen ofta blev bjuden på så finns den också dokumenterad i boken.

Men som sagt, ju längre tid led och deras vänskap fördjupades desto öppnare redogjorde Kekkonen för sina frekventa minnesförluster och hjärtbesvär. Det råder inget tvivel om att Kekkonen var medveten om att de konstaterade störningarna i hjärnans blodomlopp hade motiverat en omedelbar avgång. Varför skedde det inte? En orsak var att både han själv och hans närmaste medarbetare klängde sig fast vid tanken att han var oersättlig och tack vare sin förövrigt goda fysik på något sätt skulle klara biffen. Tyrkkös källmaterial avslöjar att hon själv snällt deltog i upprätthållandet av denna allt mer groteska illusion. Ett annat lika klassiskt skäl torde ha varit att Kekkonen anade att han efter en avgång snabbt hade överskuggats av sin efterträdare, mist sin politiska immunitet och därmed också de flesta av sina ”vänner”.

Tyrkkö har valt att inte utnyttja den omfattande historieforskning som i dag finns om Kekkonens sista år vid makten. Beslutet är begripligt. Då hade hon nämligen tvingats granska sitt material och sin vänskap med Kekkonen från en helt annan distans, vilket hade förstört den varma stämning som hon nu lyckas förmedla. Ändå är hennes detaljerade dokumentation ett sensationellt tillägg till vår kunskap om Kekkonens sorliga slutraka. Den bestyrker på ett definitivt sätt att Kekkonens vänner och medarbetare gjorde allt de kunde för att hålla hemligt hur svajig hans hälsa blev mot slutet av sjuttioalet. Och att detta kamouflage bedrevs minst lika mycket för att det var i deras eget intresse. Så länge Kekkonen hölls fastsurrad på tronen fanns det hopp om man kunde få Koivisto bortskuffad från presidentspelet.

När den slutliga kollapsen kom under en fiskeresor till Island i augusti 1981 låste Kekkonens medhjälpare honom in på hotellrummet. Den desperata Kekkonen ringde han till Tyrkkö och utbrast: "De håller mig här som fånge. Jag kommer ingenvart." Frågan är om inte denna fångenskap hade försynt inletts långt tidigare och nu fick sina konsekvenser. I motsats till Helsingin Sanomats recensent Unto Hämmäläinen är jag därför övertygad att det ännu finns mycket att utforska om Kekkonens sista presidentperiod. Inte minst tack vare Tyrkkös förtjänstfulla bok.

Henrik Meinander